

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІТЕРАТУРНИХ ВЕЧОРІВ ДЛЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ-ФІЛОЛОГІВ

У статті розглядаються особливості організації літературних вечорів на філологічному факультеті та етапи їх підготовки. Пропонуються методичні рекомендації щодо їх проведення з метою формування основ професійної майстерності, розвитку творчих здібностей та критичного мислення майбутніх учителів-філологів.

Ключові слова: синтетичні види мистецтва, позааудиторні форми роботи, літературний вечір, мистецтво естради.

Сучасний етап оновлення суспільства, формування і встановлення нових взаємовідносин у соціумі зумовлюють інтенсивний науковий пошук, який націлений на посилення уваги педагогів до ролі мистецтва у процесі навчання та виховання творчої особистості. Подібність статусу філології та мистецтва пояснює актуальність такої проблеми для майбутніх учителів-філологів, зокрема у сфері застосування різних видів мистецтва у професійній діяльності.

В наш час усе більш популярними стають синтетичні (видовищні) мистецтва, які, за умови відповідного їх застосування, сприяють розвитку творчих здібностей і критичного мислення учнів, мотивації їх до навчання та вихованню естетичного смаку. Успіх у цьому випадку залежить не лише від якісного засвоєння педагогічної теорії майбутніми вчителями-філологами, але й від оволодіння комплексом послідовних і цілеспрямованих дій з організації навчальної та виховної діяльності. На нашу думку, однією з ефективних форм позааудиторної роботи, яка має на меті підготовку майбутніх учителів-філологів до професійної діяльності, є організація і проведення літературних вечорів на факультеті, які мають спільні риси з таким синтетичним видом мистецтва як мистецтво естради.

Проведений нами аналіз наукової та методичної літератури показав, що літературні гуртки та організація літературних вечорів є досить популярними на філологічних факультетах, проте вони розглядаються у межах позааудиторної виховної роботи з метою розвитку естетичної культури майбутніх учителів-філологів [6; 8; 9]. Так, наприклад, М. Лещенко вказує, що, завдяки використанню комплексної взаємодії різних видів мистецтв, студенти набувають здатності розуміти і відчувати себе та інших, висловлювати свої думки та почуття [6, с. 12]. Методисти, як правило, дають загальні рекомендації щодо їх проведення та вказують на головну особливість літературного вечора – наявність сценарію [11, с. 302]. У методичній літературі для вчителів можна знайти безліч сценаріїв свят і літературних вечорів. Проте майбутній учитель має сам знати методику та вміти успішно застосовувати її для організації та проведення таких позакласних заходів. Це сприятиме формуванню основ професійної майстерності, розвитку творчих здібностей і критичного мислення майбутніх учителів. Актуальність піднятої проблеми пояснюється тим, що досить часто у студентів виникають труднощі з організацією позакласних заходів і з застосуванням елементів творчості під час проходження навчально-виховної практики у школі. На нашу думку, у цьому контексті варто звернутися до праць учених, у яких предметом спеціального дослідження є сутність мистецтва естради та її особливостей, а також потенціал цього виду синтетичного мистецтва щодо організації та проведення літературних вечорів.

Мета нашої статті – спираючись на специфіку мистецтва естради, розглянути особливості організації літературних вечорів на філологічному факультеті та запропонувати методичні рекомендації щодо їх проведення з метою формування основ професійної майстерності, розвитку творчих здібностей і критичного мислення майбутніх учителів-філологів.

Вчені-мистецтвознавці трактують термін "естрада" як узагальнене поняття, що поєднує специфічні різновиди мистецтва, зміст яких полягає в легкому пристосуванні до будь-яких умов публічної демонстрації, в лаконічності дії, у професійному використанні художніх засобів виразності, які сприяють виявленню творчої індивідуальності артиста. Стосовно жанрів естради, пов'язаних з живим словом, то в першу чергу звертається увага на використання гострої суспільно-політичної актуальності визначених тем і перевазі елементів гумору, сатири і публіцистики. Ці якості підкреслюються як особливо важливі і водночас специфічні саме для естради [5]. Значну увагу слову на естраді приділяв В. Яхонтов, який створив своєрідну композиційну драматургію та розвинув жанр театралізованого моноспектаклю. Театр В. Яхонтова був своєрідною художньою лабораторією, в якій створювалися, перш за все, літературно-сценічні композиції. Це породило новий вид естрадно-театральної творчості, який мав великий емоційний вплив на глядача [12].

На нашу думку, літературний вечір, який за своєю формою є художнім читанням, можна віднести до творчого проекту, що має всі риси естрадного мистецтва, зокрема, відкритість (що стосується акторського

мистецтва, принципів зовнішнього оформлення, способів спілкування з публікою), лаконізм, імпровізаційність і святковість.

За культурологічним підходом аналіз художньої культури включає три аспекти:

– "якість художньої продукції" – спектаклів, концертів, кінофільмів, видовищ, літературних творів і т.п.;

– "якість культурного обслуговування", тобто створення людям максимальних зручностей для прилучення до мистецтва;

– "якість сприймання художніх цінностей людьми" (цей аспект цілком і повністю залежить від відповідної естетичної підготовки, розвитку почуттів, смаків, поглядів, ідеалів, потреб та інтересів кожної людини) [4].

Спираючись на зазначені вище аспекти аналізу художньої культури, ми пропонуємо такі етапи організації та проведення літературних вечорів:

- 1) виявлення потреб та інтересів потенційних учасників і глядачів літературного вечора та їх аналіз;
- 2) розробка сценарію літературного вечора та визначення основних принципів побудови взаємодії викладача і студентів у процесі підготовки виступу;
- 3) підготовка глядачів до сприймання літературних творів;
- 4) обговорення та критичний аналіз літературного вечора.

Розглянемо особливості вказаних етапів.

Виявлення потреб та інтересів потенційних учасників і глядачів літературного вечора та їх аналіз.

На нашу думку, провідним завданням для викладача на першому етапі має стати проектування особистості студента на зміст творчої діяльності в процесі підготовки літературного вечора.

По-перше, це пояснюється специфікою форми проведення заходу – відкритість та імпровізаційність, адже головною особливістю естрадного мистецтва є безпосереднє спілкування з глядачем під час виступу, коли яскраво розкривається особистість артиста, на відміну від театральної вистави, де актор повинен лише чітко грати свою роль. Так, наприклад, у театральних виставах заміна актора є звичайним (хоч і не завжди бажаним) явищем. Вона не руйнує виставу, адже головне тут – розгортання дії у часі. Що ж стосується естрадного виступу, то його лаконічність та імпровізаційність вимагає від артиста розкриття особистості, власного стилю, шарму, без якого досягти успіху неможливо [1, с. 23]. Саме ці особливості роблять професії вчителя й актора схожими. Ось чому естрадний номер (пісня, художнє читання або танець), як правило, асоціюється у глядача тільки з конкретним артистом, і заміна виконавця не рекомендується, адже синтетичність естрадного номера полягає у створенні художнього сплаву, в основі якого – яскрава особистість артиста.

По-друге, урахування індивідуальних особливостей студентів сприяє якісній перебудові їх мотиваційної сфери, закріпленню позитивного ставлення до виховної роботи та значному підвищенню їх пізнавальної й особистісної активності. Саме цей принцип лежить в основі особистісно зорієнтованого навчання та виховання, головне завдання якого – допомогти людині знайти себе. Таким чином, діяльність, організована на підставі особистісної мотивації та позитивного настрою, здатна перетворити активність, самоорганізацію, самостійність та творче ставлення до професії в особистісний рису майбутнього педагога.

Слід також зазначити, що організація та проведення літературних вечорів допоможе розвинути естетичний смак і критичне ставлення майбутніх учителів-філологів до сучасного мистецтва, адже зараз, коли естрада як широкий синтез сценічних видів мистецтв корелює з шоу-бізнесом, непідготовленому глядачеві досить важко розпізнати справжнє мистецтво і підробку. Так, О. Гончарук у своєму дослідженні "Екранний видовищний синтез естрадного мистецтва" зазначає: "Естрада і шоу-бізнес – це два паралельні потоки, що існують самі по собі. Один – диференційований, орієнтований на продаж, бізнес, просування імен як товару на ринок, який приносить великі дивіденди тим, хто цим займається – продюсерам, а є інший тип естради, досить самодостатній і естетичний, який не залежить від індустрії бізнесового типу" [2, с. 15].

Як зазначалося, другим етапом організації та проведення літературних вечорів є *розробка сценарію та визначення основних принципів побудови взаємодії викладача і студентів у процесі підготовки виступу.*

На нашу думку, поетичні вечори сприятимуть розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів-філологів за умови, якщо їх організація буде мати процесуальний характер. У цьому випадку роль викладача не зводиться до знайдення або написання сценарію, а роль студентів – до його втілення на практиці. Головне завдання викладача – створити умови для самоактивізації та самореалізації студента як особистості, що дозволяє йому визначити додаткову мету (внутрішня мотивація). Так, наприклад, внутрішнім мотивом може стати прагнення студента до лідерства в творчій діяльності, прагнення до самоосвіти та самовдосконалення, пошук додаткової інформації за інтересами, прагнення до спілкування або бажання підвищити свій соціальний статус. Таким чином, викладач перетворює етап підготовки до літературного вечора у спільний творчий процес. Цей підхід можливий за умови поєднання різних форм роботи зі студентами – колективної й індивідуальної, систематичності та гнучкості, тобто здатності в процесі роботи пристосуватися до зайнятості студента під час навчального процесу.

Так, наприклад, бажано запропонувати студентам не конкретний літературний твір, а тематичну добірку творів (наприклад, віршів), серед яких вони або оберуть той, що їм сподобався, або, спираючись на власний читацький досвід, запропонують свій варіант (деякі студенти навіть пропонують свої власні вірші на задану тему). Потім викладач дає можливість студентам виступити в ролі режисера свого виступу, надаючи можливість самостійно підібрати музику, фото або відео до виступу, створюючи таким чином новий художній сплав, в основі якого знаходиться синтез мистецтв. Отже, підготовка літературного вечора не вимагає обов'язкових колективних репетицій, які досить важко організувати через зайнятість студентів, а викладач може працювати зі студентом індивідуально або з групами студентів.

Важливим етапом організації та проведення літературних вечорів є *підготовка глядачів до сприймання літературних творів*. Пам'ятаючи про те, що літературний вечір – це позааудиторний захід, який, як і аудиторне заняття, має трієдину мету і націлений на відповідну глядацьку аудиторію (майбутніх учителів-філологів), викладач обов'язково має заздалегідь подбати про зворотній зв'язок, тобто, про "якість" сприймання глядачами конкретного творчого проекту. Проте, ми вважаємо, що, пам'ятаючи про глядача, не потрібно підлаштовуватися під його рівень естетичної підготовки, адже у протилежному випадку буде ігноруватися принцип свободи творчості, а літературний вечір буде мало схожий на витвір мистецтва. Беручи до уваги відомий вислів Б. Брехта "Сприйняття мистецтва – це мистецтво сприйняття", ми вважаємо за можливе (проте, не необхідне) готувати глядачів до літературного вечора заздалегідь. Так, наприклад, можна створити на філологічному факультеті куточок поезії, де студенти можуть поринути у світ літературної творчості. Також не слід ігнорувати процес створення афіші вечора, який сам по собі також є творчим проектом. Таким чином, у процесі підготовки вечора викладач має задіяти якомога більше студентів.

Обговорення та критичний аналіз літературного вечора – завершальний етап підготовки й проведення літературного вечора. Враховуючи те, що глядачі літературного вечора – майбутні вчителі-філологи, процес сприймання та обговорення виступів студентів слід розглядати не лише як своєрідне привласнення побаченого, під час якого розкривається естетичний зміст виступу, але й як цілеспрямоване професійно орієнтоване вміння. Саме тому ми вважаємо, що підготовка глядачів до сприймання літературних творів не повинна бути повною (наприклад, не завжди потрібно заздалегідь пропонувати глядачам читати літературні твори, які будуть звучати на вечорі). Це пояснюється тим, що досить часто непідготовлене сприйняття (хоч у цьому випадку його не можна вважати зовсім непідготовленим, адже студенти-філологи вміють аналізувати художні твори) сприяє розвитку уяви, фантазії, асоціативного мислення, тим самим розвиваючи творчу активність особистості. Етап обговорення й аналізу літературного вечора є дуже важливим, проте його бажано провести на наступний день, щоб студенти мали змогу підготуватися до обговорення, яке має проходити за планом.

Таким чином, врахування особливостей синтетичних видів мистецтва, зокрема мистецтва естради, в процесі організації та проведення літературних вечорів на філологічному факультеті, а також етапів їх підготовки й проведення сприятиме не лише розвитку естетичної культури майбутніх учителів-філологів, але й формуванню основ професійної майстерності в процесі навчально-виховної роботи у школі.

Перспективи дослідження полягають у застосуванні інших синтетичних видів мистецтва як у процесі організації літературних вечорів так і під час аудиторної роботи майбутніх учителів-філологів.

Використані джерела

1. Богданов И. А., Виноградский И. А. Драматургия эстрадного представления / И. А. Богданов, И. А. Виноградский. – СПб. : Изд.-во СПбГАТИ, 2009. – 302 с.
2. Гончарук О. Екранний видовищний синтез естрадного мистецтва / О. Гончарук // Студії мистецтвознавчі. Число 3 (35). Театр. Музика. Кіно. – Київ : ІМФЕ, 2011. – С. 14–19.
3. Зайцев В. П. Режисура естради та масових видовищ : навч. посібник / В. П. Зайцев. – К. : Дакор, 2006. – 252 с.
4. Закович М. М. Культурологія. Українська та зарубіжна культура : навчальний посібник / М. М. Закович. – К. : Знання, 2007. – 567 с.
5. Клитин С. С. Эстрада : Проблемы теории, истории и методики : учебное пособие / С. С. Клитин. – Л. : Искусство, 1987. – 192 с.
6. Лещенко М. П. Технології підготовки вчителів до естетичного виховання за рубежом (на матеріалі Великобританії, Канади, США) : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / М. П. Лещенко. – К., 1996. – 282 с.
7. Лимаренко Л. І. Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів художньої культури (на прикладі вивчення циклу театральних дисциплін) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. І. Лимаренко. – К., 2004. – 20 с.
8. Швирка В. М. Естетичне виховання майбутнього вчителя-філолога засобами мистецтва : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / В. М. Швирка. – Луганськ, 2003. – 20 с.

9. Шевнюк О. Л. Теорія і практика культурологічної освіти майбутніх учителів у вищій школі : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 / О. Л. Шевнюк. – К., 2004. – 555 с.
10. Щолокова О. П. Система професійної підготовки студентів педагогічних вузів до художньо-естетичної освіти школярів : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01; 13.00.04 / О. П. Щолокова. – К., 1996. – 394 с.
11. Штейнбук Ф. М. Методика викладання зарубіжної літератури в школі : навч. посіб. / Ф. М. Штейнбук. – К. : Кондор, 2007. – 316 с.
12. Яхонтов В. Н. Театр одного актера / [Лит. ред. Е. Поповой] / В. Н. Яхонтов. – М. : Искусство, 1958. – 455 с.

Бьчек Е. А.

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ЛИТЕРАТУРНЫХ ВЕЧЕРОВ ДЛЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ-ФИЛОЛОГОВ

В статье рассматриваются особенности организации литературных вечеров на филологическом факультете и этапы их подготовки. Предлагаются методические рекомендации по их проведению с целью формирования основ профессионального мастерства, развития творческих способностей и критического мышления будущих учителей-филологов.

Ключевые слова: синтетические виды искусства, внеаудиторные формы работы, литературный вечер, искусство эстрады.

Bychek O. A.

PECULIARITIES OF ORGANIZING LITERATURE PARTIES FOR PROSPECTIVE TEACHERS OF LANGUAGE AND LITERATURE

The article focuses on the problem of organizing literature parties at philological faculties, and on the stages of their preparation. Given are some practical recommendations as for planning and organizing this type of extracurricular activity aimed at forming students' professional skills, developing their creative abilities and a critical way of thinking.

Key words: all-embracing art form, extracurricular activities, literature party, variety.

Стаття надійшла до редакції 27.08.13

